

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ «МОЛОДІЖНА ДЕВІАНТНІСТЬ: СОЦІОЛОГІЧНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ»

1. Кримінально-панічна проблематизація молоді.
2. Психоаналітичні концепції молодіжної девіантності.
3. Функціоналістські тлумачення молодіжної девіантності.
4. Етнографічні дослідження чинників молодіжних девіацій.
5. Внесок Чиказької соціологічної школи в дослідження молодіжних девіацій.

Надзвичайно популярним напрямком як у західній, так і у вітчизняній соціології була та залишається концептуалізація молодіжної ідентичності крізь численні дискурси девіантності.

Усі концепції цього напрямку проаналізувати неможливо. Ми зупинимось лише на деяких з них.

1. *Кримінально-панічна проблематизація молоді.* Ця концепція сформувалась як окрема течія академічної думки наприкінці 19 ст. Ми вже говоримо про те, що саме у цей час молодь з'являється на вулицях зростаючих індустріальних міст Європи та північної Америки, що вимагало окремого (позасімейного чи позасусідського) контролю з боку суспільства.

Історія моральних панік щодо молоді починається з першого використання терміну «хуліган». Є різні версії походження цього слова. У 1898 р. воно почало з'являтися у звітах Лондонської поліції щодо девіантної поведінки молоді на вулицях Британської столиці. Хуліган походить від прізвища ірландця Патріка Хуліхана (Хулігана) – крадія та дебошира. Він очолював банду, представників якої дуже часто затримували на вулицях лондонського передмістя.

Наприкінці 19 ст. різні молодіжні угруповання з'являлися в усіх великих містах Англії. За цих умов хуліганство стає не просто порушенням громадського порядку, а надзвичайно поширеною соціальною проблемою робітничої молоді.

Як суспільство та держава реагували на цю проблему? На протипагу молодіжним бандам в Англії створювалися різноманітні молодіжні організації: скаутський рух, мета якого – фізичний, духовний та інтелектуальний розвиток молодих людей; Союз дітей вулиці, Християнські асоціації молодих людей тощо. Це були переважно напіввійськові організації, вони використовували саме такі (напіввійськові) методи роботи з молоддю,

їх часто залучали до насильницького приборкування вуличних виступів молоді.

2. *Психодинамічна концепція молодіжної девіації* (розвивалася в межах Чиказької соціологічної школи, функціоналізму, теорії раннього розпізнавання злочинності). Так, представники Чиказької школи вбачали причини зростання молодіжної злочинності в міському середовищі; переселенці із сільської місцевості, об'єднуючись у молодіжні угруповання боролися за свої території.

Особлива увага приділялася формуванню молодіжних банд в американських нетрях (трущобах): вивчались механізми спадкоємності норм та цінностей цієї культури (культури трущоб), передача традицій від одного покоління до іншого.

Роботи Трешера та Уайта. Дослідники пояснювали молодіжні девіації втратою молоддю соціальних норм, ігноруванням ними, конструюванням нею так званого «природного світу».

3. *Функціоналісти* звертались до концепту аномії. Дюркгейм – про соціально дезорієнтоване середовище. Мертон – девіантна поведінка є наслідком розвитку між домаганнями особистості та наявними можливостями для їхньої реалізації. Девіантна поведінка притаманна молоді з бідних районів міст, яка не може досягти своїх цілей легітимними шляхами.

4. *Етнографічні дослідження молодіжних угруповань* почалися у 40-50-х рр. ХХ ст. з критики тези функціоналістів про те, що молодь за своєю природою схильна до девіантної поведінки. Функціоналісти вбачають причини девіантної поведінки молоді у девіантній соціалізації (кримінальна сім'я). П. Штомпка говорив про хибну соціалізацію.

Дослідники, які вдаються до етнографічних методів, вважають, що молоді люди самі обирають цей шлях у житті. Американський дослідник Коен вважає, що вуличне, дуже часто кримінальне угруповання молоді є, так би мовити колективним вирішенням загальної проблеми, характерної для всієї малозабезпеченої молоді – проблеми статусу.

5. Особливу роль у дослідженні молодіжних девіацій відіграє *Чиказька школа*. Її представники виходили з того, що:

- 1) Злочинність – це результат блокування доступу до матеріальних та культурних цінностей: освіти, влади, доходу, статусу, престижу. Молодіжні субкультури девіантні у своїх результатах, а у тих змістах та значеннях, які молодь, зокрема підлітки, вкладають у них (так вважав і Р. Мертон).
- 2) Злочинці умисно перевертають домінуючі в суспільстві цінності, які обмежують їхні можливості. Вони роблять це для того, щоб

«вписати» свої невдачі у певний ціннісний контекст загальнопредметних досліджень (Коен).

- 3) Злочинність - це аспект культури нижчих пластів, тому девіантність виявляється лише при порівнянні з цінностями середнього класу (Міллер).
- 4) Злочинність включає до себе певні «недоречні», так би мовити невідомі вислови, які поділяють усі без виключення (у суспільстві в цілому), але існують як приховані (латентні) соціальні цінності.

Девіацію викликає, провокує наклеювання ярликів. Молодіжні угруповання злочинні через реакцію на них з боку моральної влади суспільства (вчителів, поліції, соціальних працівників, мас-медіа) (Беккер).

Британські соціологи слідом за американськими дослідниками вважають, що девіантні молодіжні субкультури є субкультурами робітничого класу. Молода людина із робітничого класу вчиться в поганому класі, поганій школі, ніж, скажімо, представники середнього класу, щоб знайти роботу.

Англійські соціологи вважали, що девіантні стилі є нонконформістськими і цей нонконформізм є «спротивом через ритуали». Це не просто жест підлітків проти батьків, але й конфронтація з владою середнього класу, а, отже, певне ствердження робітничої ідентичності.

Емпіричні дослідження девіантної поведінки молоді. Найчастіше вивчається молодь наркоманів. Студентство як найбільш ризикогенна група щодо вживання наркотиків.

Дослідження харківських соціологів (Рущенко І.П., Сердюк О.О. та ін.). УІСД імені О. Яременко (ін'єкційні наркомани). Злочинність – Рущенко І.П.. Самогубство – найбільш ризикогенна група – підлітки (хлопці) 17-22 роки. Чому? Кількість самогубств на початку 1990 рр. (приклади ХНУ).